

5. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-1-33>

УДК 330.15

Давидюк Ю.В.

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Державний університет «Житомирська політехніка»

Таргоня К.О.

магістрантка,
Державний університет «Житомирська політехніка»

Davydiuk Yuliia, Tarhonia Kateryna

State University “Zhytomyr Polytechnic”

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті деталізовано концептуальну сутність екологічного туризму як дієвого інструменту, який забезпечує збереження природних ресурсів та підтримку існуючого екологічного стану території за рахунок отриманих соціально-економічних ефектів. Деталізовано природно-рекреаційні ресурси Житомирської області: водні, лісові, рослинні, тваринні. Визначено найбільш гострі екологічні проблеми їх використання. Наведено характеристику структурних елементів екологічної мережі Житомирської області, зокрема об'єктів природно-заповідного фонду. Окреслено основні проблеми їх функціонування та оцінено існуючий рівень ефективності їх використання для туристичних цілей. Доведено, що розвиток екологічного туризму зумовлює реалізацію дієвих практичних заходів щодо збереження природно-рекреаційного потенціалу Житомирської області.

Ключові слова: туризм, екологічний туризм, туристичні ресурси, природно-рекреаційний потенціал, стан природного середовища.

Постановка проблеми. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку збереження природного середовища для майбутніх поколінь є одним із найбільш важливих сьогоденних завдань людства. Потужні урбанізаційні процеси і, як наслідок, несприятливий екологічний стан змусили суспільство звернути увагу на природу та можливості взаємодії з нею через природно-орієнтовані форми туризму, які дедалі набувають широкої популярності. Екологічний туризм – один із порівняно нових видів туристичної активності, проте зацікавленість такими подорожами стрімко зростає, оскільки співпадає зі світовим трендом відмови суспільства від бездумного споживання природних багатств у напрямі їх збереження та збагачення. Зважаючи на те, що розвиток будь-якого виду туризму на певній території сприяє зміцненню її соціально-економічного стану, актуальним є деталізація специфічних можливостей екологічного туризму

як інструменту збереження природно-рекреаційного потенціалу Житомирської області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження специфіки екологічного туризму та методологічні аспекти його розвитку представлено у працях А.В. Бабкіна, О.О. Бейдика, О.Ю. Дмитрука, В.І. Вишневського, В.П. Кукушева, О.О. Любіцевої, В.В. Храбовченка та інших науковців. Водночас недостатню увагу приділено вивченню особливостей його використання в контексті вирішення проблем природокористування в регіонах України, що зумовлює необхідність проведення подібних досліджень та доводить їх актуальність.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є окреслення можливостей та обґрунтування необхідності використання екологічного туризму як інструменту збереження природно-рекреаційного потенціалу Житомирської області.

Виклад основного матеріалу. Туризм належить до видів діяльності з виразною ресурсною орієнтацією. Окремі види природних ресурсів впливають на процес відпочинку комплексно, взаємодіють і взаємодоповнюють один одного та формують те неповторне природне оточення, на тлі якого людина реалізує свої потреби у відновленні життєвої енергії.

Ресурси, задіяні в рекреаційно-туристичній діяльності, за дотримання елементарних природоохоронних і ресурсозберігаючих правил та технологій можуть використовуватися тривалий час без суттєвих процесів деградації природних комплексів навіть за умови значних антропогенних навантажень. Хоча відповідного впливу та наслідків у будь-якому разі не уникнути, але порівняно з іншими видами економічної діяльності вони є мінімальними. Проте серед існуючих тенденцій розвитку сучасного туризму варто виділити доволі суттєве (внаслідок масовості) антропогенне навантаження на природні ресурси. Рівень впливу зростає прямо пропорційно темпам росту туристичних відвідувань. Ураховуючи прогностичні показники ВТО щодо розвитку туризму, очевидним є зростання протиріч у питанні задоволення туристського попиту та раціонального використання туристичних ресурсів [7]. Сьогодні антропогенний пресинг та його негативний вплив спостерігаються практично в усіх секторах туристичної індустрії та видах туризму, у переважній більшості туристичних районів.

Наприкінці ХХ ст. у соціально-економічних моделях туристичної діяльності відбулися суттєві еволюційні зрушення. На противагу моделі масового туризму з'явилася модель сталого розвитку, у межах якої найбільш ефективними видами туризму виступають саме екологічно орієнтовані види. Науковці та практики туристичної галузі поступово ввели в обіг нові терміни для ідентифікації альтернативних видів туризму: «екологічний», «зелений», «сільський», «природний», «гірський», «м'який», «відповідальний», «стійкий» та ін. Найчастіше в науковій літературі зустрічається термін «екологічний туризм», уперше запропонований у 1978 р. Г. Міллером, який визначив його, як «життєздатний туризм, чутливий до навколишнього середовища, що включає вивчення природного та культурного середовища і має на меті поліпшення стану в ньому» [1]. На думку О.О. Бейдика, екологічний туризм – складова частина рекреаційної діяльності, за якої негативний вплив на природне середовище та його компоненти є мінімальним. Екологічний туризм передбачає гармонійне єднання людини, засобів рекреації, природного середовища та рекреаційної інфраструктури [3]. О.О. Любіцева підкреслює, що екологічний туризм заснований на максимізації використання природно-рекреаційних благ та ресурсів і спрямований на еколого-просвітницьку рекреаційну діяльність [9].

Уважаємо, що під екологічним туризмом слід розуміти діяльність, що розвивається і функціонує на територіях із мінімальними антропогенними змінами, зокрема природоохоронних, з урахуванням стійкості і рекреаційно-туристської місткості ландшафту, за

дотримання природоохоронних норм та технологій під час проведення екологічних подорожей і турів, що сприяє підтриманню існуючого екологічного стану та збереженню цих територій за рахунок отриманих соціально-економічних ефектів.

Основна ідея екологічного туризму – це насамперед збереження та турбота про навколишнє природне середовище, що використовується у туристичних цілях. Власне, саме таке використання природи у сполученні з вихованням дбайливого ставлення до неї, усвідомленням важливості її захисту та відтворення й є основною відмінною рисою екологічного туризму, що реалізується у його завданнях та функціях.

Для деталізації специфіки цього виду туризму перерахуємо основні правила еко туриста: пам'ятати про уразливість Землі; лишати тільки сліди, забирати із собою тільки фотографії; пізнавати світ, у який потрапив: культуру народів, географію; шанувати місцевих мешканців; не купувати товари виробників, що піддають небезпеці навколишнє середовище; завжди ходити тільки протоптаними стежками; підтримувати програми із захисту навколишнього середовища; де можливо, використовувати методи зберігання навколишнього середовища; підтримувати (патрунувати) організації, що сприяють захисту природи; подорожувати з фірмами, що підтримують принципи екологічного туризму [10].

Екологічний туризм можна вважати концепцією сталого життєздатного розвитку туристичної індустрії, зважаючи й на його основні ознаки: будь-яка подорож, протягом якої мандрівник вивчає навколишнє середовище; подорож, в якій природа є головною цінністю; доходи від екологічного туризму спрямовуються на фінансову підтримку захисту навколишнього середовища; еко туристи особисто беруть участь у діях, які спрямовані на збереження або відновлення дикої природи; еко тур – це подорож, в якій усі дії є «екологічно м'якими».

Завданнями екологічного туризму є: 1) постійно, систематично і цілеспрямовано культивувати критерій рівноваги природного середовища; 2) гармонізувати відносини між природою, суспільством та економікою; 3) орієнтувати туристичні організації на збереження, відтворення й збільшення споживчої вартості природного середовища за рахунок виділення частини прибутків від туризму на вирішення пов'язаних із цим завдань; 4) підкоряти короткочасні інтереси отримання прибутку від туризму довгостроковим інтересам щодо збереження природи для прийдешніх поколінь, множення рекреаційно-туристичних ресурсів, а також подальшого соціально-економічного розвитку місцевих громад на основі екологічного туризму; 5) формувати у туристів почуття особистої відповідальності за стан природи та її майбутнє, стверджуючи в їхній свідомості приналежність до неї як невід'ємної органічної частини [5].

Ресурси екологічного туризму – це об'єкти та явища природного чи природно-антропогенного походження, які мають певну привабливість, можуть бути використані і використовуються для організації та здійснення

туристичної діяльності [6]. Отже, основний ресурс – незмінене природне середовище. Саме це й доводить гостроту проблеми, оскільки, з одного боку, ці еталони незміненої людиною природи повинні ретельно охоронятися, а з іншого – за умов сучасної соціально-економічної кризи саме ці об'єкти є потенційним джерелом отримання значних фінансових коштів, які в подальшому використовуються для вирішення багатьох проблем регіонів, проте фінансування екологічних програм відбувається, на жаль, за залишковим принципом.

Екологічний туризм може здійснюватися як на природоохоронних об'єктах різного ступеня заповідності: біосферних і природних заповідниках, заказниках, природних парках, регіональних ландшафтних парках, штучно створених об'єктах – ботанічних садах і зоологічних парках, дендрологічних парках та парках-пам'ятках садово-паркового мистецтва, пам'ятках природи загальнодержавного та місцевого значення, а також на територіях і об'єктах, що виконують як природоохоронну, так і господарську функції (міські і приміські парки, лісові господарства тощо). Окрім того, для отримання певних екологічних знань метою екологічного туру можуть бути природні ділянки з порушеною екологічною ситуацією. Щодо заповідників, то відвідання цих територій у цілому заборонене, проте в окремих випадках на невеликих ділянках дозволяється проведення певних форм туристичної діяльності, організованої виключно з пізнавальною метою, шляхом облаштування та організації роботи екологічних стежок, музеїв природи, проведення екологічних фестивалів. У національних і регіональних ландшафтних парках туризм є профільним видом діяльності.

Отже, зважаючи на концептуальну сутність, методологічно-прикладні основи та за умов активного розвитку екологічний туризм є дієвим інструментом збереження природно-рекреаційного потенціалу території, на якій сконцентровано як природні ресурси, так і відповідні природоохоронні об'єкти, тому що саме вони розглядаються як потужні фінансові джерела для вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем.

До основних загроз, що можуть стати на заваді розвитку екологічного туризму в Житомирській області, слід віднести: 1) конкуренцію з боку суб'єктів рекреаційної господарської діяльності з інших регіонів і країн; 2) низький попит на туристично-рекреаційні послуги, що надаються на території області; 3) незадовільний рівень інформованості потенційних споживачів та інвесторів про туристично-рекреаційні можливості області; 4) низький рівень платоспроможного попиту з боку населення; 5) недостатні обсяги фінансування та інвестування галузі; 6) погіршення екологічної ситуації; 7) зниження атрактивності природно-рекреаційних ресурсів області внаслідок нераціонального їх використання та організації недостатньо ефективних заходів щодо їх охорони; 8) низький рівень підприємницької ініціативи в туристично-рекреаційній галузі.

За наявністю природно-рекреаційних ресурсів Житомирська область посідає в Україні одне з провід-

них місць. Це край озерних, річкових і лісових ландшафтів. Поверхневі водні ресурси області формуються переважно з місцевого стоку у річковій мережі здебільшого на власній території, за рахунок атмосферних опадів, а також транзитного стоку, який надходить із суміжних областей. Середня величина річкового стоку становить 3 300 млн м³, із них на території області формується 2 800 млн м³. В області нараховується 2 822 річки загальною протяжністю 13,7 тис км, із них 329 – довжиною понад 10 км, протяжністю 6 692 км і 2 493 – довжиною менше 10 км, протяжністю 7 062 км.

У структурі гідрографічної сітки великих річок немає, середніх річок вісім: Тетерів, Случ, Ірша, Уборть, Ствига, Словечна, Уж та Ірпінь. Водність рік області досить нерівномірна по сезонах року та кліматичних зонах. Так, водність річок у північних районах в 1,5–2 рази вище, ніж у південних, до 70% стоку річок припадає на весняну повінь або літні паводки і лише до 30% – на решту періоду року.

Водозабезпеченість в області в середній за водністю річок становить 2,6 тис м³/ос., у маловодний рік – 0,9 тис м³/ос. Літом значна частина річок у південних районах області пересихає, що робить неможливим забір води без будівництва підпірних споруд, ставків та водосховищ. В області нараховується 54 водосховища загальною площею 7,6 тис га та сумарним об'ємом 174,671 млн м³, 10 озер, площа дзеркала яких – 323,8 га [7].

На території Житомирської області налічується три гідрологічні заказники. Бальнеологічні ресурси представлені радоновими лікувальними водами, торфовими та сапропелевими лікувальними грязями [9, с. 212].

Область займає провідне місце в Україні за запасами лісових ресурсів. Загальний запас стовбурової деревини становить понад 200 млн м³. На кожного жителя області припадає 0,7 га лісів, по Україні – 0,2 га. Землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення становлять 136 751,63 га. Основними постійними лісокористувачами є держлісгоспи Житомирського обласного управління лісового та мисливського господарства загальною площею 796,4 тис га, лісгосподарські підприємства АПК – 299,79 тис га [7].

Рослинний світ Житомирщини характеризується великою різноманітністю флористичних комплексів і має велике народногосподарське значення. Він налічує близько 1 600 видів, з яких підлягають особливій охороні за Бернською конвенцією 13 видів; занесено до Європейського червоного списку рідкісних видів, які зникають у Всесвітньому масштабі, чотири види (які зникають у всесвітньому масштабі); занесені до Червоної книги України – 99 видів; регіонально рідкісні види судинних рослин, які потребують охорони у Житомирській області, – 154 види тощо [7].

Тваринний світ є одним із компонентів навколишнього середовища. Загальна кількість видів тварин, занесених до Червоної книги України, станом на 2017 р. становила 98 видів. Усього на території області охороняється 24 види тварин [7].

На території області виявлено понад 250 родовищ корисних копалин: мармуру, самоцвітів та ін. Здійснюється видобуток напівдорогоцінного каміння (берил, топаз, кварц). Із лікувальною метою використовуються радонові води, рідше – радоново-радієві.

Найгострішими екологічними проблемами у сфері використання природно-рекреаційних ресурсів Житомирської області є:

- 1) забруднення водних об'єктів скидами стічних вод промислових підприємств і комунально-побутовими стічними водами;
- 2) підтоплення територій, у т. ч. й унаслідок скорочення площ лісових насаджень;
- 3) токсичні відходи, які зберігаються у спеціально відведених місцях та потребують знешкодження;
- 4) деградація земель переважно в результаті їх радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи (Cs137 та Sr90) та ерозії;
- 5) накопичення побутових відходів та відсутність можливостей для їх систематизованої переробки.

Звісно, усі ці проблеми потребують вирішення як на державному, так і обласному рівні та відповідного рівня фінансування.

Одним із головних і найдієвіших методів збереження біорізноманіття є створення природоохоронних територій. Саме вони забезпечують умови, необхідні для зменшення шкідливого антропогенного впливу на біологічні об'єкти, сприяють збереженню екологічних систем, у яких можуть підтримуватися природні механізми відносин між біологічними видами, конче потрібними для існування екосистем Житомирщини.

Станом на 01.01.2018 до складу природно-заповідного фонду Житомирської області входять 222 об'єкти загальною площею 136,75 тис га, із них загальнодержавного значення – 20 об'єктів площею 57,94 тис га, місцевого значення – 202 об'єкти площею 78,81 тис га. [7]. Серед них: Поліський та Древланський природні заповідники, заказники загальнодержавного значення «Часниківський», «Забарський», «Дідове озеро», пам'ятка природи загальнодержавного значення «Модрина» на терито-

рії ДП «Городницьке лісове господарство». Відсоток заповідності становить 4,6%.

В області знаходяться водно-болотні угіддя міжнародного значення «Поліські болота» загальною площею 2,145 га. На території області нараховується 23 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, у тому числі п'ять загальнодержавного і 18 місцевого значення. Загальна площа – 361,84 га. Три дендропарки займають площу 14,9 га [2, с. 88].

На території Овруцького району Житомирської області у 2017 р. утворено лісовий заказник місцевого значення «Урочище Дуби» площею 168 га [7].

Екологічна мережа області Житомирської області – це єдина територіальна система об'єктів, що перебувають під особливою охороною з метою збереження всього біо- і ландшафтного різноманіття, поліпшення стану довкілля у цілому (табл. 1).

Станом на 01.01.18 площа екологічної мережі області становила 1836,1 тис га, відповідно 61,5% території області є складовою частиною екологічної мережі. Найбільшу питому вагу в структурі займають ліси та інші лісовкриті площі (1 094,3 тис га) – 59,5%; пасовища, сіножаті (315,1 тис га) – 17,1%; водоохоронні зони (163,5 тис га) – 8,9%. Найменшу – курортні та лікувально-оздоровчі території (0,2 тис га) – 0,01%.

Розвиток екологічного туризму рекомендований та є перспективним у зонах, де сконцентровано найбільшу кількість об'єктів природно-заповідного фонду Житомирської області, а саме в межах південного туристичного підрайону у Житомирській, Бердичівській, Новоград-Волинській, Радомишльській туристичних зонах (центрах) та у північному підрайоні в Овруцькій та Олевській туристичних зонах (центрах) Поліського туристичного регіону.

Зважаючи на склад та структуру екологічної мережі Житомирської області, питання її збереження та охорони є вкрай актуальним, що доводить і низка проблемних моментів: складність отримання згоди землекористувачів та власників земельних ділянок щодо проектів створення об'єктів природно-заповідного фонду; недостатня екологічна свідомість та обізнаність громадян,

Таблиця 1

Складові структурні елементи екологічної мережі Житомирської області

Загальна площа, тис га	Загальна площа екомережі, тис га	Складові елементи екологічної мережі, тис га											
		об'єкти ПЗФ	водно-болотні угіддя	відкриті заболочені землі	водоохоронні зони	прибережні захисні смуги	ліси та інші лісовкриті площі	курортні та лікувально-оздоровчі території	рекреаційні території	землі під консервацією	відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом	пасовища, сіножаті	радіоактивно забруднені землі, що не використовуються в господарстві
2982,7	1836,1	136,5	30,3	101,0	163,5	55,4	1094,3	0,2	0,5	3,9	37,5	315,1	34,4

Джерело: складено на основі [7]

представників органів місцевого самоврядування щодо необхідності збереження природного середовища; неможливість збереження об'єктів природно-заповідного фонду, які розміщені на землях лісгосподарського призначення у зв'язку із всиханням хвойних насаджень.

Окрім того, в області має місце суттєвий антропогенний вплив на ґрунти, рослинний покрив, атмосферне повітря, надра, який пов'язаний із проведенням самовільної господарської діяльності з видобутку бурштину, який проводиться в районі Поясківського заказника загальнодержавного значення, розташованого в Олевському районі, де розміщуються найстаріші ліси Полісся.

Варто зазначити, що сьогодні більшість об'єктів природно-заповідного фонду Житомирської області практично не виконує покладених на них рекреаційних функцій. Це пов'язано з тим, що адміністрація багатьох природно-заповідних об'єктів часто має слабе уявлення про сутність екологічного туризму та принципи його організації, планування й управління, що сьогодні є суттєвою проблемою і фактично унеможливає діяльність у цій сфері.

Більша частина об'єктів природно-заповідного фонду Житомирщини має застарілу туристичну інфраструктуру, активні рекламні кампанії із залучення туристів не проводяться, вже розроблені туристичні маршрути мають недостатньо високий рівень атрактивності, має місце недостатнє державне фінансування та підтримка функціонування цих об'єктів, що в підсумку стримує залучення більшої кількості вітчизняних туристів і фактично перешкоджає розвитку міжнародного попиту.

У цілому природно-рекреаційний потенціал Житомирської області використовується малоефективно та приносить незначні прибутки. Варто зазначити, що економічна ефективність екологічного туризму безпосередньо залежить від стану навколишнього природного середовища місцевості, де розташовані рекреаційно-оздоровчі та туристичні заклади. Створення рекреаційних центрів завдяки організації нових природоохоронних об'єктів слугуватиме основою для переорієнтації економіки регіону від екстенсивного характеру природокористування та розвитку оздоровчо-рекреаційної й туристичної індустрії, яка в

сучасних умовах є джерелом високих прибутків. Саме тому стратегія регіонального розвитку Житомирської області повинна передбачати систематичний збір та аналіз інформації для визначення екологічних проблем та встановлення пріоритетів і стандартів для зниження впливу на довкілля.

Серед позитивних зрушень у сфері розвитку екологічного туризму на території Житомирської області слід відзначити такі тенденції:

– поступове облаштування територій об'єктів природно-заповідного фонду елементами рекреаційної інфраструктури та розроблення нових туристських маршрутів й екологічних стежок;

– розширення спектру пропозицій від туроператорів щодо програм так званого активного відпочинку, розширення рекламування турагентами турів екологічного спрямування саме по території Житомирської області;

– продовжується активна робота з розвитку стратегічного планування сфери туризму на засадах програмно-цілового підходу. На цій основі розроблено регіональні програми розвитку туризму та території області.

Висновки. Екологічний туризм – це дієвий інструмент, який спрямований на формування світогляду людини у напрямі важливості збереження природи, від стану якої залежить добробут як країни, так і окремих її громадян. Його розвиток та використання на певній території зумовлює реалізацію практичних заходів щодо збереження природно-рекреаційного потенціалу.

Наявні природні ресурси та потужний потенціал природно-заповідного фонду Житомирської області є гідною основою для активного розвитку екологічного туризму та його інфраструктури з урахуванням регіональних особливостей. В основу сталого розвитку області повинна бути покладена політика, спрямована на формування стратегії раціонального природокористування, гармонізацію соціальних, екологічних і економічних пріоритетів. Раціональне та ефективне використання природно-рекреаційних ресурсів дасть змогу значно збільшити прибутковість усіх підприємств, які задіяні у цій діяльності, що, своєю чергою, забезпечить наповнення бюджету регіону та надасть реальні можливості для підтримки та збереження наявних природних багатств.

Список літератури:

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма : учебное пособие. Ростов-на-Дону : Феникс, 2008. 251 с.
2. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2011. 462 с.
3. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреології та рекреаційної географії. Київ : Палітра, 1997. 130 с.
4. Вишневський В.І. Екологічний туризм : навчальний посібник. Київ : Інтерпрес ЛТД, 2015. 140 с.
5. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу : навчальний посібник. Київ. : Альтерпрес, 2004. 192 с.
6. Дмитрук О.Ю., Дмитрук С.В. Екотуризм : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2017. 358 с.
7. Екологічний паспорт Житомирської області 2018 р. URL : <http://ecology.zt.gov.ua/EcoPasport2018.pdf> (дата звернення: 10.01.2020).
8. Кекушев В.П., Сергеев В.П., Степаницкий В.Б. Основы менеджмента экологического туризма. Москва : МНЭПУ, 2001. 60 с.
9. Любичева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2007. 369 с.
10. Храбовченко В.В. Экологический туризм : учебно-методическое пособие. Москва : Финансы и статистика, 2003. 208 с.

References:

1. Babkin A.V. (2008) Spetsial'nye vidy turizma [Special types of tourism]. Rostov na Donu : Feniks. (in Russian).
2. Bejdyk O.O. (2011) Rekreacijni resursy Ukrainy [Recreational resources of Ukraine]. Kyjiv : Aljterpres. (in Ukraine).
3. Bejdyk O.O. (1977) Slovnyk-dovidnyk z gheoghrafiji turyzmu, rekrealoghiji ta rekreacijnoji gheoghrafiji [The dictionary-directory with geography, rerealogi and recreational geography]. Kyjiv : Palitra. (in Ukraine).
4. Vyshnevsjkyj V.I. (2015) Ekologhichnyj turyzm [Ecological tourism]. Kyjiv : Interpres LTD (in Ukraine).
5. Dmytruk O.Ju. Ekologhichnyj turyzm: Suchasni koncepciji menedzhmentu i marketyngghu [Ecological tourism: modern management and marketing concepts]. Kyjiv. : Aljterpres (in Ukraine).
6. Dmytruk O.Ju., Dmytruk S.V. Ekoturizm [Ecological tourism]. Kyjiv : Aljterpres (in Ukraine).
7. Ekologhichnyj pasport Zhytomysjkoji oblasti 2018 r. [Ecological passport of Zhytomyr region]. Available at: <http://ecology.zt.gov.ua/EcoPasport2018.pdf> (accessed: 10 2020).
8. Kekushev V.P., Sergeev B.P., Stepanitskiy V.B. (2001) Osnovy menedzhmenta ekologicheskogo turizma [Management of ecological tourism]. Moskva : MNEPU. (in Russian).
9. Ljubiceva O.O., Pankova Je.V., Stafijchuk V.I. (2007) Turystychni resursy Ukrainy [Tourism resources of Ukraine]. Kyjiv : Aljterpres. (in Ukraine).
10. Khrabovchenko V.V. (2003) Ekologicheskij turizm [Ecological tourism]. Moskva : Finansy i statistika. (in Russian).

РАЗВИТИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА КАК ИНСТРУМЕНТ СОХРАНЕНИЯ ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА ЖИТОМИРСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье описан концептуальный характер экологического туризма как эффективного инструмента, который обеспечивает сохранение природных ресурсов и поддержание существующего экологического состояния территорий за счет получаемых социально-экономических эффектов. Представлена характеристика природно-рекреационных ресурсов Житомирской области: водных, лесных, флоры, фауны. Определены наиболее острые экологические проблемы их использования. Описаны структурные элементы экологической сети Житомирской области, в частности объектов природных заповедных фондов. Изложены основные проблемные аспекты их функционирования, а также представлена позиция относительно существующего уровня эффективности использования их в туристских целях. Доказано, что развитие экологического туризма предусматривает реализацию практических мероприятий, которые способствуют сохранению природно-рекреационного потенциала Житомирской области.

Ключевые слова: туризм, экологический туризм, туристические ресурсы, природно-рекреационный потенциал, состояние природной среды.

DEVELOPMENT OF ECOTOURISM AS THE TOOL OF SAVING NATURAL AND RECREATIONAL POTENTIAL OF ZHYTOMIR REGION

The state of the environment and the preserve of natural resources are the priority strategic goal of society at the contemporary evolutionary stage of development. The effects of anthropogenic and urbanization processes, which have led not only to unsatisfactory and unfavorable ecological status, but also to climate change, require increase activity in this direction. Given this, it is important to look for ways and opportunities to normalize the situation and prevent global catastrophic consequences. In areas where there is adequate natural and recreational potential, ecotourism can become such a tool. The article has described the conceptual essence of ecotourism as an effective tool that ensures the preserve of natural and recreational resources and the maintenance of the existing ecological status of the territories due to the obtained socio-economic effects. The natural and recreational resources located in the territory of Zhytomyr region such as water, forest, plant and animal ones have been described. The most acute environmental issues of their use have been identified. Considering that 61.5% of the region territory is part of the ecological network, a description of its structural elements, in particular the objects of the nature reserve fund, has been given. The main issues of their functioning have been outlined. The presented information on the efficiency of using the natural and recreational potential of the region for tourist purposes has been proved that the natural and recreational potential of the Zhytomyr region has been used inefficiently and brought little profits due mainly to the extensive type of nature management and poor level of development of the existing tourism, wellness and recreation industry. In spite of this, in the sphere of development of ecotourism one can observe also positive processes, which have been connected with gradual arrangement of territories of objects of the nature reserve fund with elements of recreational infrastructure, appearance and promotion of offers of ecological destinations on the tourist market in the territory of Zhytomyr region, development of regional programs of tourism development based on the program-target method. It has been proved that the development of ecotourism determines the implementation of effective practical measures to preserve the natural and recreational potential of Zhytomyr region.

Key words: tourism, ecotourism, tourist resources, natural and recreational potential, state of the natural environment.